

Zemanek, Alicja

Studia nad Zielnikiem (1613) Syreniusza

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 41/3-4, 157-158

1996

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STUDIA NAD *ZIELNIKIEM* (1613) SYRENIUSZA

(UWAGI WSTĘPNE)

Opus magnum polskiej literatury przyrodniczej, *Zielnik* Szymona Syreńskiego (Syreniusza), napisany pod koniec XVI w., a opublikowany pośmiertnie, w 1613 r., reprezentuje najpopularniejszy w okresie Renesansu typ pracy naukowej. W XVI i XVII w. ukazało się w różnych krajach Europy kilkaset tytułów zielników (zwanych też herbarzami), należących dziś do rzadkości bibliograficznych. Ogromne księgi, ozdabiane drzeworytami roślin, zawierające często również informacje o zwierzętach i minerałach, były syntezą wiadomości o przyrodzie, odkrywanej przez człowieka Odrodzenia wraz z eksploracją nowych kontynentów oraz krajów rodzimej Europy. Elementy dawnej wiedzy, zaczerpniętej z autorów starożytnych i średniowiecznych oraz tradycji ludowej, przeplatały się z nowatorskimi obserwacjami gatunków, ich związków ze środowiskiem oraz rolą w życiu człowieka. W księgach tych odnajdujemy dzisiaj początki nowożytnych nauk przyrodniczych, głównie botaniki, ekologii, zoologii i mineralogii, a także – w bardzo szerokim zakresie – farmacji. Prezentowana przez autorów herbarzy holistyczna wizja natury, w której człowiek wraz z roślinami i zwierzętami pozostaje w ścisłej zależności od zjawisk kosmicznych, kult dla leczniczych mocy ziół – to idee wciąż żywe w dobie końca dwudziestego wieku i poszukiwania dróg powrotu do naturalnego lecznictwa.

Współczesne zainteresowanie zielnikami jest wielopoziomowe. Historia nauki poszukuje w nich wyjaśnienia mechanizmu narodzin empirycznego podejścia do badań przyrody. Botanika – danych na temat dawnego rozmieszczenia gatunków, ich użytkowania przez człowieka, dziejów uprawy roślin egzotycznych w Europie, wreszcie genezy współczesnej terminologii i nomenklatury botanicznej. Farmacja – dawnej wiedzy o leku roślinnym.

Dzieło Syreniusza, cieszące się dużą popularnością w Europie środkowej i wschodniej, nie posiada nowoczesnego monograficznego opracowania, z identyfikacją gatunków roślin według nomenklatury postlinneuszowskiej oraz interpretacją obszernej informacji natury botanicznej i farmaceutycznej. Podjęte ostatnio wielostronne studia monograficzne nad *Zielnikiem*¹ są próbą wypełnienia

tej luki. Poniżej prezentujemy pierwsze wyniki studiów, dotyczące słabo dotychczas zbadanych aspektów historyczno-edytorskich, odkrycia rękopisów świadczących o recepcji dzieła na terenie Litwy i Rosji, wreszcie – odnalezienia prawdopodobnych śladów sławnego zielnika szwedzkiej królowy Anny Wazówny, fundatorki dzieła Syreniusza.

Przypis

¹ Temat finansowany przez Komitet Badań Naukowych, projekt badawczy nr 6 P 204 005 05.

Alicja Zemanek
(Kraków)